

348

КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

Бх. № 348 КД

Дата 05.08.21г.

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ВИСШ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ул. „Цар Калоян“ № 1-а, 1000 София, тел. 986-28-61, 987-55-13,
факс 987-65-14, e-mail: arch@vas.bg

Изх. 845

Дата: 05.08.2021 г.

ДО
КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

СТАНОВИЩЕ

НА ВИСШИЯ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ПО КОНСТИТУЦИОННО ДЕЛО
№ 12/2021 г.

УВАЖАЕМИ КОНСТИТУЦИОННИ СЪДИИ,

С определение от 29.06.2021 г. по конституционно дело № 12/2021 г. Конституционният съд е допуснал за разглеждане по същество искането на Омбудсмана за обявяване на противоконституционност на чл. 64, ал. 2, изречение 2 от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) (обн. ДВ, бр. 86 от 2005 г., посл. изм. ДВ, бр. 20 от 2021 г.).

Със същото определение Висшият адвокатски съвет е конституиран като заинтересована институция и му е предоставен 30-дневен срок за даване на писмено становище.

Висшият адвокатски съвет счита, че искането на Омбудсмана на Република България е основателно и следва да бъде подкрепено. Аргументите за това са следните:

По силата на чл. 5, ал. 4 от Конституцията международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила за Република България, са част от вътрешното право на страната и имат предимство пред тези норми на вътрешното законодателство, които им противоречат. Такива договори са Международният пакт за гражданските и политическите права на ООН (МПГПП) и Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи на Съвета на Европа (КЗПЧОС). По силата на чл. 9, § 3 МПГПП и чл. 5, § 3 КЗПЧОС всяко лице арестувано или задържано по наказателно обвинение трябва своевременно да бъде изправено пред съдия или друго лице със сходни функции и независим статус, което в рамките на закона следва да се произнесе по първоначалното ограничаване на свободата на обвиняемия. Няма спор, че в българските условия мярката за неотклонение „задържане под стража“ може да бъде взета единствено от съда. Страната изпълни своите международни задължения с провеждане на фундаментална реформа в наказателния процес през 1999 г. Разпоредбите на чл. 64, ал. 1 и ал. 2, изречение първо НПК ясно и категорично сочат съда като единствен орган, който е овластен да реши въпроса за законността на задържането и същевременно изискват от прокурора съдействие за довеждане на задържания обвиняем пред него. Предмет на оспорване с искането е впоследствие допълненото второ изречение на чл. 64, ал. 2 НПК (ДВ, бр. 110 от 2020 г., в сила от 30.06.2021 г.), което в отклонение от общото правило допуска при форсмажорни обстоятелства (извънредно положение, военно положение, бедствие, епидемия и т.н.) или при писмено изразено съгласие от обвиняемия и неговия защитник, производството по искането за първоначално вземане на мярката за неотклонение „задържане под стража“ да се проведе чрез видеоконференция.

Като резултат на развитието на информационните технологии в комуникациите между хората все повече се използват двустранните видеоконтакти и многостранните видеоконференции. Разлика между присъственото (физическото) и виртуалното общуване несъмнено съществува, но става все по-малка. Посочените процеси засегнаха и правораздаването. Още през 2008 г. Съветът на министрите на страните от Европейския съюз одобри план за периода 2009 – 2013 г., насочен към опростяване и насърчаване на комуникациите между съдебните органи на държавите-членки, включително и чрез използване на видеоконференция като ефективно средство за улесняване на събирането на доказателствата. В областта на наказателния процес българското законодателство отговори на новите тенденции като допусна провеждането на видеоконференция и телефонна конференция в рамките на международната правна помощ при разпити на свидетели, вещи лица и обвиняеми. Видеоконференцията беше въведена и в рамките на страната при разпит на свидетели, които не могат да се явят в съдебно заседание по обективни причини, малолетни и непълнолетни свидетели и свидетели с тайна самоличност. Нов тласък в използването на съвременните средства за комуникация в наказателния процес беше даден с допълненията на НПК от 2020 г., влезли в сила на 30.06.2021 г. (ДВ, бр.110 от 2020 г.) Законопроектът беше изработен и представен за предварително становище на заинтересованите институции с писмо на министъра на правосъдието. Висшият адвокатски съвет е взел отношение по предлаганите промени, но сред тях не е било оспореното от омбудсмана допълнение в чл. 64, ал. 2 НПК, което е било направено в хода на разглеждането на законопроекта в Народното събрание. Следователно, адвокатурата като институция не е изразявала становище по предмета на конституционното дело.

В духа на чл. 5, ал. 4 от Конституцията съдържанието на нормите на вътрешното право, създадени в изпълнение на задълженията на българската държава по международните договори, трябва да се разкрива при съобразяване на тълкуването на съответните норми на международното право, дадено от органите, чиято компетентност е изрично призната от договарящите се страни. В случая става въпрос за общите коментари на Комитета за човешките права на ООН и практиката на Европейския съд по правата на човека ЕСПЧ.

Разпоредбите на чл. 9, § 1, изр. 1 МПГПП и чл. 5, § 3 КЗПЧОС задължават всяко арестувано или задържано лице по наказателно обвинение да бъде своевременно **доведено пред съдия** или лице, което изпълнява съдебни функции. Във вътрешното право на страната това обвързващо изискване на международното право е отразено в чл. 64, ал. 2, изр. 1 НПК, като ясно и недвусмислено е използван изразът „**довеждане пред съда**“. Както в Общ коментар № 35 на Комитета за човешките права на ООН, така и в трайно установената практика на Съда в Страсбург, се приема, че под „довеждане“ се разбира действие, което осигурява **физическото присъствие** на задържания пред компетентния съдия. Само такова присъствие е в състояние да гарантира сигурността на лицето срещу опасността да бъде подложено на изтезания или жестоко, нечовешко и унижително отношение (вж. § 34 от Общ коментар № 35). ЕСПЧ изрично установява, че правилото за своевременно довеждане пред съда не допуска никакви изключения (вж. решението по делото Бергман срещу Естония). Първоначалният съдебен контрол върху задържането следва да **действа автоматично**, т.е. обезпечава се от съответните органи „служебно“, без да зависи от волята на заинтересованото лице (вж. решенията по делата МакКей срещу Великобритания, Варга срещу Румъния, Виорел Бурзо срещу Румъния, Акуилина срещу Малта и др.). Първоначалната лична физическа среща между съдията и задържания, проведена пряко, без използването на съвременни технически способности за комуникация, не брани само правата и законните интереси на конкретното лице, а обслужва и обществения интерес от справедливо правосъдие. Този подход не е чужд на българския наказателен процес. Например, обвиняемият не може да се откаже от ползването на защитник (упълномощен или назначен по реда на правната помощ) в случаите на изключително тежка наказуемост (чл. 94, ал. 1, т. 3 НПК).

Оспореното от омбудсмана изречение 2 на чл. 64, ал. 2 НПК фактически дерогира същността на едно право, въведено в националното законодателство в изпълнение на обвързващите по силата на Конституцията външни задължения на страната. Предвиденото изключение от общото правило не може да бъде оправдано в хипотезата на писмено дадено съгласие от обвиняемия за провеждане на видеоконференция като алтернатива на присъственото заседание, тъй като само непосредствените възприятия на съда могат да гарантират, че това съгласие не е дадено под физически или

психически натиск, упражнен в специфичните условия на началното задържане. При това, всички актове на международната общност, насочени към стимулиране на използването на видеоконференцията в наказателния процес, визират процедурите по събиране и проверка на доказателствата, като се обосновават с една цел – ускоряване на производството и снижаване на прекомерните съдебни разходи. Провеждането на процесуалното действие по първоначално вземане на мярката за неотклонение „задържане под стража“ обаче се намира извън съдебното следствие, а физическото изправяне на задържания обвиняем пред съда обективно не е в състояние да предизвика сериозно забавяне на развитието на процеса, нито изисква прекомерни деловодни разходи. Дори и в случаите на форсмажорни обстоятелства надлежното провеждане на съдебното заседание може да бъде осигурено и чрез преместването му извън сградата на съда (чл. 262 НПК).

Нещо повече, оспорената част от чл. 64, ал. 2 НПК се намира в конфликт и с правото на лична свобода и неприкосновеност, гарантирано в чл. 30, ал. 1 от Конституцията. Предвиденото отдалечено провеждане чрез видеоконферентна връзка на процедурата по решаване на въпроса за трайното задържане на обвиняемия лишава съда от възможността да придобие преки впечатления за обективното състоянието на лицето и във връзка с това – за достоверността на неговите твърдения, особено в светлината на по-големия риск от използване на незаконни способи за физическо и психическо въздействие в специфичните условия, характерни за местата за лишаване от свобода. Фактически се създава преграда пред установяването на необходимите в случая доверителни отношения между решаващия орган и изправения пред него обвиняем, тъй като в съответната хипотеза съдът няма да е в състояние да установи чрез свои непосредствени впечатления видими белези от физически наранявания или малтретиране. Така е застрашена и не е гарантирана в пълен обем забраната за мъчение, жестоко, безчовечно или унижаващо отношение, прогласена в чл. 29, ал. 1 от Конституцията.

УВАЖАЕМИ КОНСТИТУЦИННИ СЪДИИ,

В заключение, Висшият адвокатски съвет подкрепя искането на омбудсмана и предлага на Конституционния съд да обяви оспореното

изречение 2 от чл. 64, ал. 2 НПК за противоконституционно. С него се дерогира същността на едно право на обвиняемия, което българската държава трябва да зачита съобразно нейните международните задължения. При липсата на легитимна цел е въведено ограничение, което надхвърля необходимото за осъществяване на правосъдието, с което е нарушен чл. 31, ал. 4 във вр. с чл. 4, ал. 1 и 2 от Конституцията. В риск е поставена ефективната защита на основното право на лична свобода и неприкосновеност по чл. 30, ал. 1 във вр. с чл. 56 от Конституцията. Неоправдано са накърнени и гаранциите по чл. 29, ал. 1 от Конституцията срещу прояви на жестоко, унижаващо и безчовечно отношение спрямо задържаните лица.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВИСШИЯ
АДВОКАТСКИ СЪВЕТ:

РАЛИЦА НЕДЕНЦОВА